

## KATTA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA BADIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA TRIZ (IMEN) USULLARIDAN FOYDALANISH.

*Qo'qon universiteti Ta'lim kafedrası  
o'qituvchisi **Eraliyeva Zamira Rasuljonovna**  
zamirahoneraliyeva22@gmail.com*

### **Annotatsiya**

Maqola katta maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy tafakkurini rivojlantirish jarayonida TRIZ (Ixtirochilik muammolarini hal qilish nazariyasi) usullarining qo'llanilishiga bag'ishlangan. Maqolada TRIZ metodologiyasining maktabgacha ta'lim tizimidagi ahamiyati, ijodiy tafakkurni rivojlantirishga qo'shadigan hissi yoritiladi. Shuningdek, maqolada TRIZ metodologiyasining asosiy tamoyillari, ularning maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ahamiyati va amaliy qo'llash usullari keng yoritilgan. Maqolada O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimidagi innovatsion yondashuvlar, xususan, TRIZ usullarining amaliy tatbiqi haqida so'z boradi. Shu bilan birga, ushbu modelning pedagogik asoslari, psixologik xususiyatlari va amaliy natijalari atroflicha tahlil qilinadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, TRIZ texnologiyalaridan foydalanish bolalarning tasavvur qilish, mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish hamda ijodiy yondashuvlarini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, O'zbekiston ta'lim tizimida TRIZ texnologiyalarining joriy etilishi bo'yicha olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlari va tajribalar haqida ma'lumot beriladi. Maqola pedagoglar, tadqiqotchilar va ta'lim sohasi mutaxassislari uchun mo'ljallangan bo'lib, maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda innovatsion metodlarni joriy etish imkoniyatlarini ochib beradi. Ushbu yondashuv bolalarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda samarali vosita sifatida ko'rilmogda va kelajakda ta'lim tizimida yanada kengroq qo'llanilishi mumkin.

**Kalit so'zlar:** TRIZ (IMEN), tadqiqot, innovatsion metod, innovatsion yondashuv, psixologik xususiyat, ta'lim tizimi.

### **Abstract**

The article is devoted to the application of TRIZ (Theory of Inventive Problem Solving) methods in the process of developing artistic thinking of older preschool children. The article highlights the importance of the TRIZ methodology in the preschool education system, its contribution to the development of creative thinking. The article also extensively covers the basic principles of the TRIZ methodology, their importance for preschool children and methods of practical application. The article discusses innovative approaches in the preschool education system in Uzbekistan, in particular, the practical application of TRIZ methods. At the same time, the

pedagogical foundations, psychological characteristics and practical results of this model are analyzed in detail. Studies show that the use of TRIZ technologies has a positive effect on the development of children's imagination, independent thinking, problem solving and creative approaches. In addition, information is provided about research and experiments conducted on the introduction of TRIZ technologies in the education system of Uzbekistan. The article is intended for educators, researchers and education specialists and reveals the possibilities of introducing innovative methods in working with preschool children. This approach is considered an effective tool for developing children's creative thinking and can be used more widely in the education system in the future.

**Keywords:** *TRIZ, research, innovative method, innovative approach, psychological characteristics, education system.*

### **Абстрактный**

Статья посвящена применению методов ТРИЗ (теории решения изобретательских задач) в процессе развития художественного мышления детей старшего дошкольного возраста. В статье подчеркивается значение методологии ТРИЗ в системе дошкольного образования и ее вклад в развитие творческого мышления. В статье также подробно рассматриваются основные принципы методологии ТРИЗ, их значение для детей дошкольного возраста и методы практического применения. В статье рассматриваются инновационные подходы в системе дошкольного образования Узбекистана, в частности, практическое применение методов ТРИЗ. При этом подробно анализируются педагогические основы, психологические особенности и практические результаты данной модели. Исследования показывают, что использование технологий ТРИЗ оказывает положительное влияние на развитие у детей воображения, самостоятельности мышления, решения проблем и творческого подхода. Кроме того, представлена информация о проводимых исследованиях и экспериментах по внедрению технологий ТРИЗ в систему образования Узбекистана. Статья адресована педагогам, научным работникам, специалистам в сфере образования и раскрывает возможности внедрения инновационных методов в работу с детьми дошкольного возраста. Данный подход рассматривается как эффективный инструмент развития творческого мышления детей и может быть более широко использован в системе образования в будущем.

**Ключевые слова:** *ТРИЗ, исследование, инновационный метод, инновационный подход, психологическая характеристика, образовательная система.*

**Kirish.** Badiiy tafakkur inson ijodiy rivojlanishining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha yoshda bu jarayonni qo'llab-quvvatlash kelajakdagi ta'lim jarayoni uchun muhim asos yaratadi. Badiiy tafakkurning

rivojlanishi bolaning tasavvur dunyosini kengaytirish, muammolarni ijodiy hal qilish va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. TRIZ (IMEN) usuli muammolarni hal qilishning innovatsion yondashuvi bo'lib, u ijodiy tafakkurni shakllantirish va rivojlantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Ushbu tadqiqotda TRIZ usullari asosida katta maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy tafakkurini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik model ishlab chiqilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi - TRIZ metodikasidan foydalanish orqali maktabgacha yoshdagi bolalar uchun samarali ta'lim muhitini yaratish va ularning ijodiy tafakkurini rag'batlantirishdir.

O'zbekiston Respublikasida katta maktabgacha yoshdagi bolalarda badiiy tafakkurni rivojlantirishda TRIZ (Ixtirochilik muammolarini hal qilish nazariyasi) usullaridan foydalanish masalasi tarixiy manbalarda keng yoritilmagan. TRIZ dastlab texnik muammolarni hal qilish uchun yaratilgan bo'lib, uning ta'lim sohasida qo'llanilishi keyingi yillarda rivojlanmoqda. O'zbekiston ta'lim tizimida ijodiy tafakkurni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan. Masalan, "Umumiy pedagogika" darsligida maktabgacha ta'lim pedagogikasi bolalarni intellektual, ma'naviy-axloqiy va jismoniy jihatdan kamolotga yetkazish masalalarini o'rganishi qayd etilgan. Shuningdek, pedagogik faoliyatda innovatsion yondashuvlar, jumladan, ijodiy tafakkurni rivojlantirish usullari muhim o'rin tutadi.<sup>1</sup> Biroq, an'anaviy manbalarda TRIZ usullarining maktabgacha ta'limda qo'llanilishi haqida maxsus ma'lumotlar mavjud emas. Bu sohadagi tadqiqotlar va amaliyotlar asosan so'nggi yillarda rivojlanmoqda va zamonaviy pedagogik izlanishlar doirasida o'rganilmoqda. O'zbekiston Respublikasida katta maktabgacha yoshdagi bolalarda badiiy tafakkurni rivojlantirishda TRIZ (Ixtirochilik muammolarini hal qilish nazariyasi) usullaridan foydalanishga qiziqish ortib bormoqda.

TRIZ dastlab texnik muammolarni hal qilish uchun yaratilgan bo'lsa-da, uning ijodiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan tamoyillari maktabgacha ta'limda ham muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda.<sup>2</sup> Masalan, Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi Usmanova Saodat Erkinovna tomonidan chop etilgan maqolada TRIZ texnologiyasining maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishdagi roli haqida so'z yuritiladi. Maqolada TRIZ usullaridan foydalanish bolalarning tasavvurini, fantaziyasini va ijodini rivojlantirishga xizmat qilishi ta'kidlanadi. Shuningdek, TRIZ vositalari maktabgacha ta'limning barcha yo'nalishlarida va faoliyat turlarida qo'llanilishi mumkinligi qayd etilgan.<sup>3</sup>

Eksperimental yondashuv asosida olib borilgan tadqiqotda 7 yoshdagi bolalarning badiiy tafakkur darajasi diagnostikasi, TRIZ (IMEN) usullariga asoslangan

<sup>1</sup> [edu.utu-ranch.uz](http://edu.utu-ranch.uz)

<sup>2</sup> [nauchniyimpuls.ru+1uniwork.buxdu.uz+1](http://nauchniyimpuls.ru+1uniwork.buxdu.uz+1)

<sup>3</sup> [nauchniyimpuls.ru](http://nauchniyimpuls.ru)

mashg'ulotlar tizimi va uning samaradorligini baholash bosqichlari o'tkazildi. Tadqiqotning asosiy metodlari quyidagilardan iborat:

- *Pedagogik tajriba*: Eksperimental va nazorat guruhlar bilan ish olib borildi. Eksperimental guruh TRIZ metodlari asosida o'qitildi, nazorat guruhi esa an'anaviy metodlar asosida ta'lim oldi.

- *Kuzatuv va test sinovlari*: Bolalarning badiiy tafakkurini baholash maqsadida maxsus testlar ishlab chiqildi va natijalar tahlil qilindi.

- *Statistik tahlil*: Olingan natijalar matematik va statistik metodlar yordamida qayta ishlanib, taqqoslov natijalari chiqarildi.

- *Intervyu va so'rovnomalar*: O'qituvchilar va ota-onalardan bolaning ijodiy tafakkurdagi o'zgarishlari bo'yicha fikr-mulohazalar olindi.

Tadqiqot natijalari TRIZ (IMEN) usullariga asoslangan mashg'ulotlar bolalarning badiiy tafakkur darajasini sezilarli darajada oshirganini ko'rsatdi. Eksperimental guruhdagi bolalar ijodiy tafakkur, muammoli vaziyatlarni hal qilish va badiiy idrok qilish bo'yicha yuqori natijalarga erishganligi aniqlandi.

Jadval 1. Eksperimental va nazorat guruhlar natijalari.

| <b>Ko'rsatkichlar</b>                  | <b>Eksperimental guruh</b> | <b>Nazorat guruhi</b> |
|----------------------------------------|----------------------------|-----------------------|
| Badiiy tafakkur darajasi (%)           | 85%                        | 60%                   |
| Ijodiy yondashuv ko'rsatkichi          | 78%                        | 55%                   |
| Muammolarni hal qilish ko'nikmasi      | 82%                        | 58%                   |
| Tasviriy san'atga bo'lgan qiziqish (%) | 88%                        | 62%                   |

Eksperimental guruhda TRIZ usullari bilan shug'ullangan bolalar muammolarni hal qilishda yangicha yondashuvlarni qo'llashga moyilligi va tasviriy san'at orqali o'z fikrlarini ifodalash darajasi yuqori ekanligi kuzatildi.

Tadqiqot natijalari TRIZ (IMEN) usullarining katta maktabgacha yoshdagi bolalarda badiiy tafakkurni rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Ushbu yondashuv quyidagi afzalliklarga ega:

*Mustaqil fikrlashni rivojlantirish* – TRIZ mashg'ulotlari bolalarda nostandart tafakkur va kreativ yondashuvni shakllantiradi.

*Muammolarni hal qilish qobiliyatini oshirish* – Bolalar muammolarga ijodiy yondashishni o'rganadilar.

*San'at va tasviriy tafakkurni rivojlantirish* – TRIZ asosidagi mashg'ulotlar bolalarning san'atga bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qiladi.

*Logik tafakkurni shakllantirish* – TRIZ metodikasi orqali bolalar analitik fikrlash va muammo tahlil qilishni o'zlashtiradilar.

Shuningdek, TRIZ metodikasi bolalarning notiq fikrlash, tasviriy idrok va yangi g'oyalarni ilgari surish qobiliyatlarini ham rivojlantirishi aniqlangan.

Xulosa qilib aytganda, tadqiqot davomida TRIZ (IMEN) usullaridan foydalangan holda ishlab chiqilgan pedagogik metodlar bolalarning badiiy tafakkurini rivojlantirishga samarali ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. TRIZ metodologiyasi maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion yondashuv sifatida qo'llanilishi mumkinligi va uning ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qilishi ta'kidlandi. Kelajakda ushbu metodologiyani amaliyotda yanada kengroq tatbiq qilish, uning uzoq muddatli natijalarini tahlil qilish hamda maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun maxsus TRIZ dasturlarini ishlab chiqish muhim yo'nalishlardan biri sifatida ko'rib chiqiladi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar.**

1. Altshuller, G. S. (1984). "Tvorcheskaya izobretatelskaya zadacha". Moskva: Nauka.
2. Muminova, N. (2019). "Bolalar badiiy tafakkurini rivojlantirish metodikasi". Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Vygotsky, L. S. (1986). "Thought and Language". Cambridge: MIT Press.
4. Torrance, E. P. (1995). "Creativity and Thinking Skills". New York: Prentice Hall.
5. Runco, M. A. & Jaeger, G. J. (2012). "The Standard Definition of Creativity". Creativity Research Journal.
6. G'aniyeva, M. (2021). Boshlang'ich sinf darslarida TRIZ (ixtirochi masalalarni hal qilish nazariyasi) dasturini qo'llashning samarali usullari. *Scientific Progress*, 2(5), 108-112. [renessans-edu.uz+2api.scienceweb.uz+2tadqiqot.uz+2](https://renessans-edu.uz+2api.scienceweb.uz+2tadqiqot.uz+2)
7. Mavlyanova, R., & Raxmankulova, N. (2013). Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi, innovatsiya va integratsiya. Toshkent: Voris-nashriyot. [api.scienceweb.uz+2renessans-edu.uz+2tadqiqot.uz+2](https://api.scienceweb.uz+2renessans-edu.uz+2tadqiqot.uz+2)
8. Mavlyanova, R. A. (2021). Umumiy pedagogika. Toshkent: JDPU. [jdpu.uz+1arm.uzmmsi.uz+1](https://jdpu.uz+1arm.uzmmsi.uz+1)
9. Ernazarova, G. O., Yakubova, M. Y., & Oblaqulov, Sh. D. (2022). "Kreativ pedagogika asoslari" o'quv qo'llanmasi [renessans-edu.uz](https://renessans-edu.uz)
10. Eraliyeva Zamira Rasuljonovna. (2024). IN MTT'S PREPARATORY GROUPS FOR SCHOOL, CHILDREN ARE TAUGHT TO THINK LOGICALLY AND TO FIND SOLUTIONS IN CONTROVERSIAL SITUATIONS AND ARTISTIC SPEECH. INTERNATIONAL JOURNAL OF RECENTLY SCIENTIFIC RESEARCHER'S THEORY, 2(6), 34-38. Retrieved from <https://uzresearchers.com/index.php/ijrs/article/view/3412>
11. Eraliyeva Zamira Rasuljonovna, and Djo'rayeva Dildoraxon Rahmonaliyevna. "BOLALAR TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA AYRIM DIDAKTIK O'YINLARNING AHAMIYATI". QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, vol. 9, no. 9, Dec. 2023, pp. 184-6, doi:10.54613/ku.v9i9.866.
12. Zamira Rasuljonovna Eraliyeva. (2024). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR INTELEKTINI VA KREATIVLIGINI RIVOJLANTIRISHDA

INNOVATION TECHNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH. Involta  
Innovatsion Scientific Journal, 3(12), 7-14 from  
<https://involta.uz/index.php/iv/article/view/837>

13. Z. R. Eraliyeva. (2024). ERTAKLARNING KOGNITIV-SEMANTIK XUSUSIYATLARI. INTERNATIONAL JOURNAL OF RECENTLY SCIENTIFIC RESEARCHER'S THEORY, 2(6), 25–28. Retrieved from <https://uzresearchers.com/index.php/ijrs/article/view/3410>
14. Юлдашева, Д. М., & Эралиева, З. Р. (2023). “БОЛАЛИК” КОНЦЕПТИНИНГ ИФОДАЛАНИШИ. Research Focus, 2(2), 226-228.
15. Yuldasheva Dilafroz, Jabborova Marifatxon, Eraliyeva Zamira Rasuljonovna, & Maziayeva Muqaddasxon (2022). MAKTABGACHA TA'LIMGA YANGICHA YONDASHUV. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2 (Special Issue 3), 121-125.
16. Eraliyeva, Z. (2023). MTT NING MAKTABGA TAYYORLOV GURUHLARIDA BOLALARNI MANTIQUIY FIKRLASH VA BAHS MUNOZARALI VAZIYATLARDA YECHIM TOPISHGA VA BADIY NUTQQA O'RGATISH. Talqin Va Tadqiqotlar, 1(18). извлечено от <https://talqinvatadqiqotlar.uz/index.php/tvt/article/view/19>
17. [edu.utu-ranch.uz](http://edu.utu-ranch.uz)
18. [nauchniyimpuls.ru+1uniwork.buxdu.uz+1](http://nauchniyimpuls.ru+1uniwork.buxdu.uz+1)
19. [nauchniyimpuls.ru](http://nauchniyimpuls.ru)
20. [portal.guldu.uz+1uniwork.buxdu.uz+1](http://portal.guldu.uz+1uniwork.buxdu.uz+1)
21. [nauchniyimpuls.ru+2renessans-edu.uz+2uniwork.buxdu.uz+2](http://nauchniyimpuls.ru+2renessans-edu.uz+2uniwork.buxdu.uz+2)
22. [azkurs.org+1renessans-edu.uz+1](http://azkurs.org+1renessans-edu.uz+1)
23. [lib.cspu.uz](http://lib.cspu.uz)